

Федоренко С. В.

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОЇ ПОВЕДІНКИ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті наявні результати дослідження емоційно-мотиваційних чинників виникнення комп'ютерної залежності серед студентської молоді.

Ключові слова: комп'ютерна залежність, Інтернет-залежність, адиктивна поведінка.

В статье представлены результаты исследования эмоционально-мотивационных факторов возникновения компьютерной зависимости среди студенческой молодежи.

Ключевые слова: компьютерная зависимость, Интернет-зависимость, аддиктивное поведение.

In article the results of research of emotion and motivational factors of formation students' computer addiction are presented.

Keywords: computer addiction, Internet-addiction, addictive behavior.

Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження дає підстави розглядати комп'ютерну та Інтернет-залежність як нехімічну залежність [3; 11].

Позитивний вплив комп'ютерних технологій на стимулювання продуктивних, творчих функцій інтелектуальної діяльності людини досліджували І. Ф. Аршава, Ю. Д. Бабаєва, О. Є. Войскунський, І. В. Кузнецова, Я. О. Пономарьов, М. Л. Смульсон, К. М. Шоломій. Дослідженню проблеми негативних наслідків комп'ютеризації, пов'язаних з Інтернет-залежністю, інформаційними перевантаженнями, формуванням деструктивного образу світу, присвячені роботи Н. М. Бугайової, Т. М. Вакуліч, М. Гріфітс, Н. В. Чудової, К. Янг. Дослідженням діагностичних критеріїв Інтернет-залежності займалися зарубіжні автори: О. Є. Войскунський, І. Голдберг, О. М. Рейлі, К. С. Янг.

Комп'ютер постає, з одного боку, як допоміжний засіб знаходження, передачі, збереження інформації, розвивальний та навчальний посібник, а з іншого – розважальний механізм, який починає залягувати з неймовірною силою. У більшості випадків дослідження

феномена комп'ютерної залежності проводиться у підлітковому віці, тоді як, частіш за все, комп'ютерну залежність напроцьовують та помічають у студентські роки, де молодь вже починає створювати сім'ї, працювати, і постає мета професійного зростання. Неконтрольоване й нерациональне використання Інтернет-ресурсів студентами спричиняє неуспішність у навчанні, порушується соціальна адаптація, стає важко знаходити спільну мову і теми з іншими людьми, перестають турбувати такі соціально значущі речі, як кар'єра, робота, сім'я.

У статті ми намагатимемося відповісти на такі важливі питання, як: Які емоції та емоційні стани здатні спонукати молодь все частіше користуватися інформаційними ресурсами? Які незадоволені потреби можуть призвести до адикції у Мережі?

Організація та результати дослідження. Експериментально-дослідною роботою було охоплено 286 осіб, віком від 18 до 26 років юнацького віку серед студентів I-III курсів, 120 жінок та 166 чоловіків, на базі таких вищих навчальних закладів: Міжнародний університет розвитку людини “Україна” (м. Хмельницький), Інститут соціології, психології та управління (м. Київ), Національний університет харчових технологій (м. Київ), Київський національний університет будівництва та архітектури (м. Київ), Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв).

Процедура констатувального експерименту складалася з таких етапів. На першому етапі діагностики за методикою “Інтернет-залежність” К. Янг виявлено групи осіб, які мають адикцію – дійсні адикти – 50 осіб (%), ті, що мають ймовірність появи комп'ютерної залежності – потенційні адикти – 13 осіб (%). Ймовірність визначено за п'ятибальним показником тесту “Інтернет-залежність” К. Янг [8], що наближається до критичної межі показника комп'ютерної залежності. За результатами цього тестування було визначено, що на 5 запитань позитивно відповіли 28 осіб, на 6 запитань позитивно відповіли чотирнадцять чоловік, на 7 запитань відповіли 5 чоловік, на 9 запитань відповів один досліджуваний.

Ми зіставили кількість осіб на технічних та гуманітарних спеціальностях і з'ясували, що потенційних адиктів 46% осіб на технічній формі спеціальності, 53% осіб – на гуманітарних, з дійсною адикцією на технічних спеціальностях – 58% осіб, на гуманітарних – 42% осіб. Так, було з'ясовано, що на гуманітарних спеціальностях адиктів майже однакова кількість, як і на технічних спеціальностях.

Зіставлення отриманих даних за методикою “Інтернет-залежність” К. Янг [10] та розробленою нами анкетною дозволило нам виявити такі зв'язки між наявністю комп'ютерної залежності та її показниками.

Таблиця 1. 1.
Аналіз компонентів мети проведення в Інтернеті осіб
юнацького віку з адиктивними проявами N=50

Мета проведення за комп'ютером	Кількість осіб	%
Ігри	35	70
Порносайти	4	8
Качання музики, фільмів	25	50
Перегляд фільмів	20	40
Пошук інформації для навчання, роботи	36	72
Інтернет-спілкування / Сайти знайомств	35	70

Отже, мета проведення часу в Інтернеті дійсних адиктів: інформація для навчання чи роботи (72%), ігри (70%), Інтернет-спілкування та сайти знайомств (70%).

Мета анкетування виявлення емоційно-мотиваційних причин виникнення комп'ютерної залежності за показниками: тривалість перебування за комп'ютером; загальне відчуття під час гри на комп'ютері; мета роботи на комп'ютері і. т. п. Отримана інформація допомогла з'ясувати деякі чинники комп'ютерної залежності. Дані аналізу показників анкетування подані у таблицях: 1. 1., 1. 2., 1. 3., 1. 4.

Таблиця 1. 2
Аналіз компонентів привабливості ігор в Інтернеті осіб
юнацького віку з адиктивними проявами N=50

Мета проведення за комп'ютером	Кількість осіб	%
Азарт	14	28
Поліпшення настрою	20	40
Відключення від реального світу	15	30
Втеча від проблем	18	36
Втеча від самотності	7	14
Можливість позмагатись, стати лідером	25	50

Отже, в основному, привабливість комп'ютерних ігор адикти вбачають у: можливості позмагатись, стати лідером (50%), піднесеному настрої (40%), втечі від проблем (36%). Додатково отримані ще інші відповіді: "вбити час", "використати вільний час", "відволіктись", "можливість грати у команді".

Таблиця 1. 3
Аналіз назв ігор в Інтернеті осіб юнацького віку
з адиктивними проявами (N=50)

Назва ігри	Кількість осіб	%
Call of Duty	30	60
Need for Speed	10	20
Lineage	6	12
Half Life	26	52
Warcraft	33	66
Starwars	8	16

Так, отримані дані свідчать про використання адиктами частіше таких ігор, як: Warcraft ("Видуманий Всесвіт") (66 %), Call of Duty (60%), Half Life ("Період напіврозпаду") (52%). Гра Warcraft ("Видуманий Всесвіт") побудована в стилі фентезі, а гра Half Life ("Період напіврозпаду") більш у стилі трилеру (за романами Стівена Кінга). Гра Call of Duty ("Службовий обов'язок") побудована на тему Другої світової війни, коли гравець сприймає те, що відбувається з ним, очима головного героя, що сприяє більшому зануренню у гру.

Таблиця 1. 4.
Аналіз вибору сайтів в Інтернеті осіб юнацького віку
з адиктивними проявами (N=50)

Назва сайту	Кількість осіб	%
Живой Журнал	3	6
В контакте	38	76
Facebook	4	8

Таким чином, адикти частіше за все обирають сайт "В контакте" (76%). Додатково названі такі види сайтів: "google", "nvidia", "youtube", "nigma", "garena.ru", "madfanboy.com", "ex.ua", "aion", "wasm.ru".

За даними анкетування частота роботи за комп'ютером в адиктів займає більше половини вільного часу – 15 осіб (30%) чи увесь віль-

ний час – 35 осіб (70%). Так, тривалість перебування за комп'ютером сягає від 4 до 15 годин у 26 осіб (52%), 1-3 години – у 24 осіб (48%).

Так, за результатами анкетування осіб, які схильні до появи комп'ютерної залежності, виявлені додатково ще такі чинники комп'ютерної адикції: неможливість зайняти лідируюче становище насправді або страх обіймати позицію лідера, потреба це здійснити у віртуальному світі; бажання знайти співбесідника або друга можливість, уникнути навколишніх та проблем, пов'язаних з ними, за допомогою відключення від реального світу у формі: комп'ютерних ігор, Інтернет-спілкування.

Проведення цього анкетування доповнювалось додатковими методиками з метою якісного аналізу причин виникнення адикції.

На другому етапі дослідження нашим завданням було визначити за обраними методиками емоційні причини цього явища. З цією метою використали такі методики:

Методика для діагностики самооцінки психічних станів Г. Айзенка [6].

Методики діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюсона [6].

Методика “Емоційна спрямованість” Б. І. Додонова [2].

Використання Методики для діагностики самооцінки психічних станів Г. Айзенка [6] дозволило визначити такі зв'язки між емоційно-мотиваційними чинниками та рівнем проявів комп'ютерної залежності (Таблиця 2).

Статистична достовірність отриманих даних обчислювалася нами шляхом використання коефіцієнта рангової кореляції Пірсона [4], оскільки розподіл вибірки є нормальним. Усі статистичні розрахунки велись за допомогою програмованих засобів, а саме – програми Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), версії 17. 0 [7], [8].

Таблиця 2

Показники психічних станів у залежних та незалежних осіб за Методикою діагностики самооцінки психічних станів (за Г. Айзенком) [6] N=286

Психічні стани	Незалежні N=223			Дійсні адикти N=50			Потенційні N=13		
	Рівні			Рівні			Рівні		
	Вис.	Сер.	Низ.	Вис.	Сер.	Низ.	Вис.	Сер.	Низ.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Тривожність	2	2,2	66	54	36	10	31	23	46,1
Фрустрація	3,5	18	78,4	56	22	22	46,1	31	23

Агресивність	14	64	22,4	22	66	12	23	38,4	31
Ригідність	7	21	72,1	10	68	22	7,6	46,1	38,4

За даною методикою з'ясували, що підвищені показники мають дійсні адикти з агресивності, тривожності, фрустрації та ригідності.

На високому рівні статистичної значущості виявлено наявність позитивного кореляційного зв'язку між рівнем тривожності, фрустрації, ригідності. Дані результати на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). У випадку кореляційного зв'язку між рівнем агресивності, – результати статистично значущі на рівні тенденції.

Таблиця 2. 1

Статистична значущість кореляційних зв'язків рівнів адикції та емоційних чинників у констатувальному експерименті N=286

Компонент	Кореляція за r-Пірсоном	Рівень статистичної значущості (p)
Тривожність	0,850	$p \leq 0,01$
Фрустрація	0,591	$p \leq 0,01$
Агресивність	0,123	$0,05 < p \leq 0,1$
Ригідність	0,269	$p \leq 0,01$

Наступним етапом дослідження стало проведення Методики діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюсона [6].

Отримані результати подано у Таблиці 3.

Таблиця 3

Показники рівнів самотності у залежних та незалежних осіб за Методикою діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюсона у % [5] N=286

Незалежні N=223			Дійсні N=50			Потенційні N=13		
Рівні			Рівні			Рівні		
Вис.	Сер.	Низ.	Вис.	Сер.	Низ.	Вис.	Сер.	Низ.
9	6,27	84,7	60	24	16	38	31	31

За цією методикою з'ясували, що підвищені показники мають дійсні адикти (60% осіб).

На високому рівні статистичної значущості виявлено наявність позитивного кореляційного зв'язку між рівнем самотності та адикції ($p \leq 0,01$).

Таблиця 3. 1
Статистична значущість кореляційних зв'язків рівнів адикції та самотності у констатувальному експерименті N=286

Компонент	Кореляція за r-Пірсоном	Рівень статистичної значущості (p)
Самотність	0,857	$p \leq 0,01$

Для більш якісного аналізу емоційних чинників виникнення адикції ми провели Тест-анкету “Емоційна спрямованість” Б. І. Додонова [2]. Порівнявши показники рейтингу емоційних переживань у дійсних, потенційних адиктів та незалежних осіб, звели середнє значення (Таблиця 4).

За цими показниками у групі незалежних та адиктів виявлено відмінність між емоціями: пугнічні, глоричні, альтруїстичні. За нашим дослідженням, прагнення перемагати, самостверджуватися, мати славу, визнання мають велике значення в житті і є спонукальним чинником, що спрямовує адиктів до Інтернету.

З метою з'ясування мотиваційних чинників виникнення Інтернет-залежності ми провели такі методики:

Тест смисложиттєвих орієнтацій Д. А. Леонтєва [5].

Методика діагностики спрямованості особистості А. Басса [1].

Методика діагностики ступеня задоволеності основних потреб [9].

Тест смисложиттєвих орієнтацій Д. А. Леонтєва [5], призначений для дослідження наявності життєвих цілей, особливостей Локус-контролю особистості. Результати за цією методикою подані в Таблиці 4.

Так, за зіставленням результатів, отримано високі бали за шкалою “Цілі” у комп'ютерно-залежних студентів – 46 % осіб. За інтерпретацією субшкал, результати в осіб з адикцією свідчать про те, що плани у половини цих людей мають реальну опору в теперішньому і підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. За шкалою “Процес” мають високі бали дійсні адикти – 40% осіб, потенційні адикти – 61,5% осіб. Вони сприймають своє життя як цікавий, емоційно насичений смислом процес. За шкалою “Результативність життя, або задоволеність самореалізацією” мають високі бали особи з дійсною адикцією – 48% осіб, з потенційною адикцією – 53,8% осіб.

Таблиця 4

Середнє значення емоційних переживань адиктів та незалежних осіб за Методикою "Емоційна спрямованість" Б. І. Додонова [2]

Назва емоцій	Комунікативні	Пугливі/пугливі	Глоричні	Практичні	Гедоністичні	Альтруїстичні	Аквізитивні	Романтичні	Гностичні	Естетичні
Дійсні адикти	18	16	14	14	12	10	8	4	2	2
Потенційні адикти	7,7	23	15,3	15,3	15,3	1	1	15,3	1	7,7
Середній бал	12,8	19,5	14,6	14,6	13,6	5,5	4,5	9,65	1,5	4,85
Місце	5	1	2	3	4	7	9	6	10	8
Незалежні	14	9,4	7,17	17	12,5	17	2,69	4,45	4,45	11,2
Місце	3	6	7	1	4	2	10	8	9	5

Результати свідчать про те, що в осіб з адикцією відчуття задоволеності самореалізацією має половина респондентів. За шкалою "Локус контролю-Я" (Я-хазяїн життя) високі бали отримано у 54% осіб з дійсною адикцією і 61,5% потенційних адиктів, що за інтерпретацією субшкал означає, що вони вважають себе сильними особистостями, які володіють свободою вибору для того, щоб побудувати своє життя. За шкалою "Локус контролю-життя" високі бали мають 42% осіб з дійсною адикцією та 61,5% осіб з потенційною адикцією, що свідчить про їх переконання, які вони можуть контролювати своє життя.

Так, особливості показників відрізняються у осіб з комп'ютерною залежністю від результатів у респондентів без адикції тільки у кількісному значенні. Окресленості поняття "смысл життя" та потреби навчитись контролювати своє життя, приймати рішення та втілювати їх у життя потребує половина осіб із залежністю.

Так, особливості показників відрізняються в осіб з комп'ютерною залежністю від результатів у респондентів без адикції тільки у кількісному значенні. Окресленості поняття "смысл життя" та потреби навчитись контролювати своє життя, приймати рішення та втілювати їх у життя потребує половина осіб із залежністю.

Таблиця 4. 1
Показники факторів смисложиттєвих орієнтацій та аспектів локусу контролю у залежних та незалежних осіб в дослідженні у % N=286

Фактори смисложиттєвих орієнтацій та аспектів Локусу контролю	Незалежні N=223			Дійсні адикти N=50			Потенційні N=13		
	Рівні			Рівні			Рівні		
	Вис.	Сер.	Низ.	Вис.	Сер.	Низ.	Вис.	Сер.	Низ.
Цілі	57,4	38,1	4,5	46	52	2	46,1	53,8	-
Процес	63,7	33,6	2,7	40	56	4	61,5	30,7	7,7
Результат	67,7	28,2	4,03	48	46	6	53,8	46,1	-
Локус контролю-Я	60,5	30,9	8,5	54	40	6	61,5	30,7	7,7
Локус контролю-Життя	63,2	33,1	3,6	42	52	6	61,5	30,7	7,7

На високому рівні статистичної значущості виявлено наявність позитивного кореляційного зв'язку між рівнем шкал “Цілі”, “Процес”, “Результативність життя, або задоволеність самореалізацією”, “Локус контролю-Життя” та рівнем адикції ($p \leq 0,01$) (Таблиця 4. 2).

За Методикою діагностики спрямованості особистості А. Басса [1] з'ясовані найвищі показники в адиктів за фактором “спрямованість на себе”: у дійсних адиктів – 60% осіб, у потенційних адиктів – 61,5% осіб (Таблиця 5).

Таблиця 4. 2
Статистична значущість кореляційних зв'язків рівнів адикції та факторів смисложиттєвих орієнтацій у констатувальному експерименті N=286

Компонент	Кореляція за r-Пірсоном	Рівень статистичної значущості (p)
Шкала “Цілі”	0,302	$p \leq 0,01$

Шкала "Процес"	0,169	$p \leq 0,01$
Шкала "Результат"	0,156	$p \leq 0,01$
Шкала "Локус контролю-Я"	0,712	Не значимий кореляційний зв'язок $p > 0,1$
Шкала "Локус контролю-Життя"	0,154	$p \leq 0,01$

Отже, за результатами діагностики з'ясовано, що, у першу чергу, адикти мають явну спрямованість на власну особистість, свої почуття і переживання, тоді як незалежні на перше місце ставлять діяльність. Так, чинником адикції з'ясовано спрямованість на себе, що становить змістовний аспект життя, тоді як для незалежних змістом життя є діяльність.

Виявлено наявність позитивного кореляційного зв'язку між показниками спрямованості та адикції на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$) за допомогою кореляції за r -Пірсоном (0,233).

За Методикою задоволеності основних потреб визначено, що в дійсних адиктів частково незадоволені потреби у визнанні – у 72% осіб, потреби в самовираженні – у 44% осіб, які повністю незадоволені ще у 44% осіб, соціальні потреби – у 56% осіб, у безпеці – 66% осіб, матеріальні – 60% осіб; частково незадоволені в потенційних адиктів – потреби у визнанні – у 69,2% осіб, потреби в самовираженні – у 54% осіб, соціальні потреби – у 46,1% осіб, у безпеці – 54% осіб, матеріальні – 69,2% осіб; у незалежних осіб задоволені потреби: у визнанні – у 68,6% осіб, у безпеці – у 71,3% осіб,

Таблиця 5

Показники спрямованості за Методикою діагностики спрямованості особистості А. Басса [1] залежних та незалежних осіб у констатувальному експерименті у % N=286

Незалежні N=223			Дійсні N=50			Потенційні N=13		
Рівні			Рівні			Рівні		
Я*	С	Д	Я	С	Д	Я	С	Д
28,2	30	42	60	16	24	61,5	15,4	23

Примітка*: Я – спрямованість на себе, С – спрямованість на спілкування, Д – спрямованість на діяльність матеріальні потреби – 58,2% осіб, соціальні – 62,3% осіб, в самовираженні – 67,7% осіб.

Таблиця 6
Показники ступеня задоволеності головних потреб
у залежних та незалежних осіб в дослідженні N=286

Головні потреби	Незалежні N=223			Дійсні адикти N=50			Потенційні N=13		
	Бали			Бали			Бали		
	ЗД	ЧНЗ	НЗ	ЗД	ЧНЗ	НЗ	ЗД	ЧНЗ	НЗ
Матеріальні	58,2	11,6	30	22	60	18	23	69,2	7,7
У безпеці	71,3	4,4	24,2	24	66	10	38,4	54	7,7
Соціальні	62,3	10,3	27,3	30	56	14	46,1	46,1	7,7
У визнанні	68,6	7,6	23,7	6	72	22	-	69,2	30,7
У самовираженні	67,7	16,6	15,7	12	44	44	15,4	54	30,7

Примітка: ЗД – задоволені потреби, ЧНЗ – частково незадоволені потреби, НЗ – незадоволені потреби.

Таким чином, за даними показниками між адиктами та незалежними особами виявлено відмінність між показниками потреб у визнанні, безпеці та самовираженні, що є причинами виникнення комп'ютерної залежності у респондентів. Представлено високу статистичну значущість між показниками задоволеності потреб (матеріальні, у безпеці, у визнанні, самовираженні) та рівнем адикції за допомогою кореляції за r-Пірсона (Таблиця 6. 1).

Таблиця 6. 1
Статистична значущість кореляційних зв'язків рівнів адикції
та задоволеності основних потреб у констатувальному
експерименті N=286

Потреби	Кореляція за r-Пірсона	Рівень статистичної значущості (p)
Матеріальні	0,153	$p \leq 0,01$

У безпеці	0,154	$p \leq 0,01$
Соціальні	0,169	$p \leq 0,05$
У визнанні	0,301	$p \leq 0,01$
У самовираженні	0,410	$p \leq 0,01$

Результати статистично значущі між соціальними потребами та рівнем адикції ($p \leq 0,05$).

Порівнявши показники рейтингу актуальних основних потреб у дійсних, потенційних адиктів та незалежних осіб, звели середнє значення (Таблиця 6. 2).

Отже, ми дослідили, що основні потреби адиктів такі: досягти визнання – на першому місці, мати співбесідників – на другому місці, бути зрозумілим – на третьому місці, мати вплив – на четвертому, знайти справу – на п'ятому місці та ін., тоді як у незалежних осіб за рейтингом головні потреби мають таку структуру: знайти справу – на першому місці, бути зрозумілим – на другому місці, прагнення до нового – на третьому місці, забезпечити собі майбутнє – на четвертому місці, мати вплив – на п'ятому місці тощо. Так, причинами виникнення комп'ютерної залежності є: бажання визнання навколишніми, бути ними визнаним і прийнятим у соціальне середовище; потреба віднайти напрямок справи чи діяльності, яка захоплюватиме індивіда.

*Таблиця 6. 2
Середнє значення рейтингу актуальних потреб адиктів та незалежних осіб за Методикою діагностики рівня задоволеності основних потреб [9] N=286*

Назва потреб	Показники %	Дійсні адикти
Досягти визнання	16	16
Мати теплі стосунки	4	4
Забезпечити майбутнє	6	6
Заробляти гроші пугнічні	2	2
Мати співбесідників	22	22
Стабілізувати стан	2	2
Розвиток здібностей	2	2
Матеріальний комфорт	10	10
Майстерність	2	2
Без неприємності	2	2
Прагнення нового	2	2
Мати вплив	10	10
Купляти речі	2	2
Знайти справу	10	10
Бути зрозумілим	14	14

Місце	Неза- лежні	Місце	Середній бал	Потен- ційні адикти
14	2,7	1	19,5	23
8	3,6	11	2	-
4	8,5	10	3	-
9	3,6	12	1	-
11	3,1	2	18,5	15
15	1,3	13	1	-
10	3,6	7	4,85	7,7
6	4,5	6	5	-
12	3,1	14	1	-
13	3,1	15	1	-
3	10	8	4,85	7,7
5	8	4	12,5	15
7	4,5	9	4,85	7,7
1	23,7	5	8,85	7,7
2	16,6	3	14,5	15

Висновки. Таким чином, підсумовуючи результати нашого діагностичного дослідження, доходимо висновку, що емоції, переживання яких призводить до більш частого користування інформаційними ресурсами і виникнення адикції є: азартне відчуття, піднесений настрій, який з'являється під час знаходження у Мережі; тривожність, стан фрустрації при вирішенні реальних проблем; відчуття самотності. Нами з'ясовано, що молодь, яка прагне проводити свій вільний час в Інтернеті, спрямована на задоволення таких потреб: бажання позмагатись один з одним, самоствердитись, стати лідером; бажання уникнути навколишніх та проблем; потреба знайти співбесідника або друга; бажання визнання і прийняття навколишніми; потреба у самовираженні.

У зв'язку з отриманими даними, планується проведення корекційної роботи з молоддю. З метою подолання почуття самотності, фрустрації та тривожності до корекційної програми додали напрямок розвитку комунікативних здібностей, навичок групової взаємодії; корекцію емоційного стану та розуміння своїх почуттів, завданням якої є викорінення бар'єрів, що перешкоджають продуктивним конструктивним діям. Для пошуку змістовності смислу життя (робота, навчання, однолітки, родина тощо) та уміння ставити цілі у житті уведено напрямок розвитку мотиваційної сфери. Важливим завданням є реструктурування мотивів поведінки, зміна хибних мотивів на дійсні, соціально значущі.

Література:

1. Барабанщикова Т. А., Рыжкова А. Н. Психологические методики изучения личности: практикум / Под ред. проф. А. Ф. Ануфриева. – М. : Ось-89, 2007. – 304 с.
2. Додонов Б. И. Классификация эмоций при исследовании эмоциональной направленности личности // Вопросы психологии. – 1975. – № 6. – С. 21-23.
3. Егоров А. Ю. Нехимические зависимости. – СПб. : Речь, 2007. – 190 с.
4. Кутейников А. Н. Математические методы в психологии. – СПб. : Речь, 2008. – 172 с.
5. Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). 2-изд. – М. : Смысл, 2006. – 18 с.
6. Методики диагностики и измерения психических состояний личности / Автор и составитель А. О. Прохоров. – М. : ПЕРСЭ, 2004. – 176 с.
7. Наследов А. Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках. – СПб. : Питер, 2005. – 416 с.
8. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. – СПб. : Речь, 2008. – 392 с.
9. Столяренко Л. Д. Основы психологии: практикум / Ред.-сост. Л. Д. Столяренко. – Ростов н/д: Феникс, 2008. – 686 с.
10. Янг К. С. Диагноз Интернет-зависимость // Мир Интернет. – 2000. – № 2. – С. 24-29.
11. Marks I. Behavioural (non-chemical) addictions // British J. Addict. - 1990, V. 85. – P. 1389-1394. <http://www.blackwell-ynergy.com/doi/abs/10.1111/j.1360-0443.1990.tb01618.x>.